

สารบัญ

	หน้า
1. หลักการและเหตุผล	1
2. วัตถุประสงค์	1
3. ขอบเขตการศึกษา	2
4. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	3
5. เกณฑ์การประเมินผล	4
6. การวิเคราะห์ข้อมูล	6
7. ผลการศึกษาการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553	7
8. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน	18
9. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	20
10. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	23

1. หลักการและเหตุผล

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีการดำเนินการโครงการ ฯ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2552 ต่อเนื่องมาจนถึงปีงบประมาณ พ.ศ.2553 โดยการให้การสนับสนุนงบประมาณแก่ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ วิชิตคิด วิธีปฏิบัติ ประสบการณ์ และกระบวนการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เกษตรกร/เกษตรกรอาสาที่เข้าร่วมโครงการ ฯ เพื่อให้เกษตรกรนำไปประยุกต์และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสภาพภูมินิเวศ และสภาพภูมิสังคม และสนับสนุนความพร้อมแก่ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ในการพัฒนาและปรับปรุงศูนย์ ฯ เพื่อให้มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีการดำเนินงานที่เกิดประสิทธิผล

เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานโครงการ ฯ ทุกปีจะมีการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการ ฯ และในปีนี้มีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม กำแพงแสน ได้ศึกษาประเด็นความพร้อม และศักยภาพของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ฯ โดยเฉพาะศูนย์ ฯ รายใหม่ สำหรับศูนย์ ฯ รายเก่าเนื่องจากผลการประเมินที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2552 พบว่า มีความพร้อมและศักยภาพในระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับที่ดีอยู่แล้ว จึงเน้นการประเมินการรักษาคุณภาพของศูนย์ ฯ และพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกอบรมของศูนย์ ฯ รวมทั้งมีการประเมินผลเกษตรกรทั่วไปและเกษตรกรอาสาที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ศึกษาผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับจากการนำความรู้สู่การปฏิบัติ และประเมินผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการ ฯ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และจัดทำเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานของโครงการ ฯ ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาและประเมินผลความพร้อมและศักยภาพของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ฯ

2.2 เพื่อศึกษาและประเมินผลเกษตรกรทั่วไปและเกษตรกรอาสาที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ฯ พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

2.3 เพื่อศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานหรือปฏิบัติงานโครงการ ฯ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น สำหรับใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานในอนาคต

2.4 เพื่อสรุปผลการศึกษาและการประเมินผลในข้อ 2.1 2.2 และ 2.3 ในลักษณะภาพรวมให้เห็นถึงความพร้อมและศักยภาพของศูนย์ ฯ รวมถึงการประเมินผลเกษตรกรทั่วไปและเกษตรกรอาสาที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านว่ามีระดับความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์และปฏิบัติจริง ผลสัมฤทธิ์จากการที่ได้นำไปปฏิบัติและมีความพึงพอใจมากน้อยแค่ไหน และผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานหรือปฏิบัติงาน โครงการ ฯ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

2.5 เพื่อเสนอแนะนโยบาย มาตรการ และแนวทางที่เหมาะสมทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ฯ แก่สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางขยายผลการดำเนินงานโครงการ ฯ ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรมมากขึ้น

3. ขอบเขตของการศึกษา

การประเมินผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 มีขอบเขตของการประเมิน 3 ส่วน คือ ประเมินศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ประเมินผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประเมินศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 48 ศูนย์ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายเก่าที่ร่วมโครงการ ฯ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2552 จำนวน 32 ศูนย์ และเข้าร่วมโครงการระหว่าง ปี พ.ศ. 2551-2552 จำนวน 8 ศูนย์ รวมทั้งสิ้น 40 ศูนย์ โดยศึกษาถึงความสามารถในการรักษาคุณภาพ และการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกอบรมของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

กลุ่มที่ 2 ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นศูนย์รายใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 จำนวน 8 ศูนย์ โดยศึกษาถึงความพร้อมและศักยภาพ และจัดระดับความเข้มแข็งของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

3.2 ประเมินผู้ผ่านการอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3,316 ราย คือ

1) เกษตรกร

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ระหว่าง ปี พ.ศ. 2550-2552 จำนวน 1,665 ราย ครอบคลุม 80 ศูนย์ (40 ศูนย์ ตามข้อ 3.1 กลุ่มที่ 1 และทำการสุ่มเพิ่มอีก 40 ศูนย์) โดยศึกษาถึงการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ปฏิบัติจริงและผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

กลุ่มที่ 2 เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 จำนวน 786 ราย ครอบคลุม 88 ศูนย์ (48 ศูนย์ ตามข้อ 3.1 และทำการสุ่มเพิ่มอีก 40 ศูนย์) โดยศึกษาถึงระดับ

ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์และปฏิบัติจริง การวัดความพึงพอใจ หลังจากผ่านการฝึกอบรม ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

2) เกษตรกรอาสา

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรอาสาที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านระหว่างปี พ.ศ. 2551-2552 จำนวน 472 ราย ครอบคลุม 80 ศูนย์ (40 ศูนย์ ตามข้อ 3.1 กลุ่มที่ 1 และทำการสุ่มเพิ่มอีก 40 ศูนย์) ที่มีการฝึกอบรม เกษตรกรอาสา โดยศึกษาถึงการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ปฏิบัติจริงและผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

กลุ่มที่ 2 เกษตรกรอาสาที่เข้าร่วมโครงการและผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 จำนวน 393 ราย ครอบคลุม 88 ศูนย์ (48 ศูนย์ ตามข้อ 3.1 และทำการสุ่มเพิ่มอีก 40 ศูนย์) โดยศึกษาถึงระดับความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์และปฏิบัติจริง การวัดความพึงพอใจหลังจากผ่านการฝึกอบรม ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

3.3 ประเมินเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง 7 ราย และจากส่วนภูมิภาค 39 ราย โดยศึกษาถึงผลการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ 2553 ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสอบถาม แบบทดสอบ และการประชุมกลุ่ม รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือ	ประเด็นการประเมิน				
	ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน		ผู้ผ่านการฝึกอบรม (เกษตรกร/เกษตรกรอาสา)		เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน
	รายเก่า	รายใหม่	ระหว่างปี 2550-2552	ปี 2553	
แบบสัมภาษณ์	-การรักษาคุณภาพ -การพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ	-ความถนัดและความชำนาญ -รูปแบบการดำเนินงาน -แนวคิดในการดำเนินงาน -หลักสูตร/บทเรียน -วิธีการ/กระบวนการถ่ายทอด -การยอมรับจากชุมชน	-การนำความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติจริง -ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ -ปัญหาและอุปสรรค		-ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน -แนวทางพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน
แบบสังเกต		-ปราชญ์ชาวบ้าน -สถานที่หรือพื้นที่ดำเนินงาน -วัสดุอุปกรณ์			
แบบสอบถาม				-ความพึงพอใจ -ปัญหาและอุปสรรค	
แบบทดสอบ				-ความรู้ความเข้าใจ	
การประชุมกลุ่ม	-การรักษาคุณภาพ -การพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ		-การนำความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติจริง -ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ -ปัญหาและอุปสรรค		

5. เกณฑ์การประเมินผล

เกณฑ์การประเมินผลศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และการประเมินผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งทั้ง 2 ส่วน ประกอบด้วยตัวแปรและตัวชี้วัดที่แตกต่างกัน มีการจัดทำเกณฑ์ในการประเมิน ดังนี้

5.1) การประเมินศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) การประเมินศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายเก่า ซึ่งใช้การประเมินที่เน้นเชิงคุณภาพ ผลการประเมินจึงขึ้นกับการวิเคราะห์ข้อมูล และ 2) การประเมินศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่ ซึ่งเน้นการประเมินความพร้อมและการจัดระดับความเข้มแข็งของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งสามารถกำหนดเกณฑ์ในรูปของคะแนนได้ 100 คะแนน แยกตามประเด็นการประเมิน และกำหนดเกณฑ์การประเมินศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่ ขึ้นต่ำ ร้อยละ 70 เพื่อจัดระดับความเข้มแข็งของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เป็น 3 ระดับ คือ มาก (3 ดาว) ปานกลาง (2 ดาว) และน้อย (1 ดาว) รายละเอียดดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 การแสดงน้ำหนักการให้คะแนนในการประเมินศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่

ประเด็นการประเมินผล ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน	คะแนนจากการเก็บข้อมูล					รวม
	ปราชญ์ ชาวบ้าน	มหาวิทยาลัย	ผู้ผ่านการ ฝึกอบรม	เจ้าหน้าที่	ตัวแทน ชุมชน	
-รูปแบบการดำเนินงาน	2			3		5
-แนวคิดในการดำเนินงาน	15			3		18
-หลักสูตร/บทเรียน	15			3		18
-วิธีการ/กระบวนการถ่ายทอดความรู้	8			3		11
-การยอมรับจากชุมชน				2	10	12
-ปราชญ์ชาวบ้าน		10				10
-สถานที่หรือพื้นที่ดำเนินงาน		5		3		8
-วัสดุอุปกรณ์		5		3		8
-ความพึงพอใจของผู้ผ่านการฝึกอบรม			10			10
รวม	40	20	10	20	10	100

ตารางที่ 3 เกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่

ช่วงคะแนน	ระดับความเข้มแข็ง(ดาว)
86-100 คะแนน	มาก (3 ดาว)
71-85 คะแนน	ปานกลาง (2 ดาว)
ต่ำกว่า 71 คะแนน	น้อย (1 ดาว)

5.2) การประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ระหว่าง ปี 2550-2552 ซึ่งใช้การประเมินเน้นเชิงคุณภาพ ผลการประเมินจึงขึ้นกับการวิเคราะห์ข้อมูล และ 2) ผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ในปี 2553 ซึ่งเน้นประเมินระดับความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติจริง และความพึงพอใจ โดยประเด็นการประเมินความรู้ความเข้าใจสามารถจำแนกได้ 2 ประเด็น คือ ความรู้ความเข้าใจแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพเฉพาะ โดยสามารถแบ่งระดับความรู้ความเข้าใจหลังผ่านการฝึกอบรม ได้ 3 ระดับ คือ ดี ปานกลาง และควรปรับปรุง ซึ่งกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำที่ ร้อยละ 60 รายละเอียดดังตารางที่ 4 และตารางที่ 5

ตารางที่ 4 เกณฑ์การให้คะแนนระดับความรู้ความเข้าใจแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คะแนน	ระดับ
13-15 คะแนน	ดี
10-12 คะแนน	ปานกลาง
เท่ากับหรือต่ำกว่า 9 คะแนน	ควรปรับปรุง

ตารางที่ 5 เกณฑ์การให้คะแนนระดับความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพเฉพาะ

คะแนน	ระดับ
9-10 คะแนน	ดี
7-8 คะแนน	ปานกลาง
เท่ากับหรือต่ำกว่า 6 คะแนน	ควรปรับปรุง

การประเมินความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติจริง โดยใช้แบบสอบถาม ได้แก่ การนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติหลังผ่านการฝึกอบรม ความคิดเห็นถึงระดับของการนำไปปฏิบัติ ผลผลิตที่ได้จากการปฏิบัติ ผลที่ได้รับ และรวมถึงการนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อ

การประเมินความคิดเห็น/พึงพอใจผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน โดยแบ่งระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจมากที่สุด	5	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจมาก	4	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจปานกลาง	3	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจน้อย	2	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจน้อยที่สุด	1	คะแนน

โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็น/ความพึงพอใจด้านต่าง ๆ มีอันตรภาคชั้น ดังนี้

ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจมากที่สุด	4.21 - 5.00	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจมาก	3.41 - 4.20	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจปานกลาง	2.61 - 3.40	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจน้อย	1.81 - 2.60	คะแนน
ระดับความคิดเห็น/พึงพอใจน้อยที่สุด	1.00 - 1.80	คะแนน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินผลการดำเนินงานของ โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ผู้เชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยได้พิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของโครงการ รวมทั้งประยุกต์ใช้แบบจำลองของ Stake (Countenance Model), Stufflebeam (CIPP Model) และแบบจำลองในการประเมินการฝึกอบรมของ Kirkpatrick เป็นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมี 2 รูปแบบ ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยใช้หลักสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ประกอบด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยใช้การจัดกลุ่มและแยกข้อมูล การเชื่อมโยงตรรกะ การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล เพื่อสรุปผลในภาพรวมของโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

7. ผลการศึกษา การประเมินผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ 2553

ผลการศึกษาความพร้อมและศักยภาพของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ความคิดเห็นและการวัดความรู้จากเกษตรกรทั่วไป และเกษตรกรอาสา ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานโครงการ ฯ สรุปได้ดังนี้

7.1 ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการศึกษาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในปีงบประมาณ 2553 จำนวน 48 ศูนย์ เป็นศูนย์รายเก่าจำนวน 40 ศูนย์ และศูนย์รายใหม่ จำนวน 8 ศูนย์ สรุปได้ดังนี้

1) ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายเก่า

ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายเก่า ที่ประเมินส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 13 ศูนย์ ภาคกลาง จำนวน 10 ศูนย์ ภาคใต้ จำนวน 9 ศูนย์ และภาคเหนือ จำนวน 8 ศูนย์ พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านรายเก่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 61 ปี ประกอบอาชีพทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว ประสบปัญหาพื้นที่ทำการเกษตรเสื่อมโทรมขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีการลงทุนกับปัจจัยการผลิตสูง ส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สินมาก่อน จึงต้องปรับเปลี่ยนวิถีในการทำการเกษตรมาเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานและดำรงชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินงานภายในศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายเก่ามีการทำงานแบบกระจายอำนาจในรูปแบบของคณะกรรมการ และมีการดำเนินงานภายนอกในรูปแบบของเครือข่าย โดยมีเนื้อที่ดำเนินงาน 1-30 ไร่ เป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของปราชญ์ชาวบ้าน มีบุคลากรในการดำเนินงานศูนย์ประมาณ 6-10 ราย และมีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น การผลิตพืช ปศุสัตว์ ประมง และกิจกรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน โดยเฉลี่ยต่อปี แต่ละศูนย์มีเกษตรกรผู้เข้าอบรม 301-400 ราย จำนวน 5-8 รุ่น รุ่นละ 31-60 ราย โดยทุกศูนย์ใช้เทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ผ่านการสาธิต การอภิปราย การศึกษาดูงาน ร่วมกับการใช้สื่อเอกสาร

เผยแพร่ความรู้ เอกสารประกอบการฝึกอบรม วิดีทัศน์ ในการทำงานมีการเชื่อมโยงกับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเป็นหลัก และเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและส่วนกลาง ชุมชน นอกจากนี้ยังประสานการทำงานร่วมกับองค์กรเอกชน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และโครงการหลวง

การรักษาคุณภาพและการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกอบรม พบว่า ในการรักษาคุณภาพ ส่วนใหญ่มีระบบการบริหารจัดการที่เข้มแข็งและคล่องตัว มีการแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน สร้างเครือข่ายร่วมกับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานและองค์ความรู้ที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายและสภาพพื้นที่ปรับใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผ่านวิธีการสาธิต การอภิปรายกลุ่มหลังการเรียนรู้ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ สื่อเอกสารประกอบการฝึกอบรม เอกสารเผยแพร่ วิดีทัศน์ ไปสเตอร์ทางวิชาการ และภาพกิจกรรมในการฝึกอบรม สำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพ ปราชญ์ชาวบ้านและคณะวิทยากรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอื่น และมีการทดลองและหาวิธีการ/เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการฝึกอบรม รวมทั้งมีการพัฒนาหลักสูตร บทเรียน ตลอดจนพัฒนาสถานที่ในการฝึกอบรม และสื่อชนิดต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน มีความคล่องตัวในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาคน้อย เนื่องจากมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ ฯ นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์การจัดฝึกอบรมไม่ทั่วถึงกลุ่มเป้าหมาย ในการฝึกอบรมมีช่วงระยะเวลาในแต่ละบทเรียนจำกัด ทำให้วิทยากรไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากแต่ละบทเรียนมีความยากของเนื้อหาไม่เท่ากัน วิทยากรบางรายในบางศูนย์ขาดเทคนิคและความชำนาญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และในการติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมยังไม่มียุทธศาสตร์ติดตามอย่างทั่วถึง และมีข้อเสนอแนะ คือ ปราชญ์ชาวบ้านและคณะวิทยากรควรมีการจัดประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ ควรเพิ่มหลักสูตรวิชาชีพเฉพาะด้านให้ผู้ที่ต้องการฝึกอบรมอย่างจริงจัง และกองทุนนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน (กนท.) ควรเพิ่มความถี่ในการจัดประชุมสัมมนาร่วมกับศูนย์เครือข่ายชาวบ้านทั่วประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

โดยภาพรวมปราชญ์ชาวบ้านมีความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในระดับมาก โดยทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตได้และเกิดการรวมกลุ่มภายในชุมชนและมี

การผลักดันให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มเกษตรกร นอกนี้ยังเป็นการทำการเกษตรที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน

2) ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่

ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่ที่ประเมินส่วนใหญ่อยู่ใน ภาคเหนือ จำนวน 4 ศูนย์ ภาคกลาง จำนวน 2 ศูนย์ และภาคใต้ จำนวน 2 ศูนย์ พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56 ปี และเคยรับราชการมาก่อนการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนหรือสังคมภายใต้แนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาหนี้สินและทำการเกษตรกรรม มีการดำเนินงานภายในแบบกระจายอำนาจในรูปแบบของคณะกรรมการ และมีการดำเนินงานภายนอกในรูปแบบของปัจเจกที่มีแนวทางในการดำเนินงานเป็นเอกเทศ มีเนื้อที่ดำเนินงานต่ำกว่า 20 ไร่ เป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของปราชญ์ชาวบ้าน มีบุคลากรในการดำเนินงานศูนย์มากกว่า 10 ราย และมีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น การผลิตพืช ปศุสัตว์ ประมง และกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่มีแนวคิดในดำเนินกิจกรรมการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีการปฏิบัติให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรม 3 วัน 2 คืน โดยเฉลี่ยต่อปี เกษตรกรผู้เข้าอบรม 200 ราย จำนวน 1-3 รุ่น รุ่นละประมาณ 41-50 ราย หลักสูตรในการฝึกอบรมมีความสอดคล้องกับแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีชีวิตชุมชน วิทยากรส่วนใหญ่มีองค์ความรู้เหมาะสมกับรายวิชาที่สอน ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการระหว่างการฝึกอบรมมากกว่าร้อยละ 70 ด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทุกศูนย์มีการใช้เทคนิคการสาธิต อภิปรายกลุ่มในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และบางศูนย์มีการศึกษาดูงาน นอกจากนี้มีการใช้สื่อเอกสารเผยแพร่ความรู้ เอกสารประกอบการฝึกอบรม วิทยุทัศน์ ไปสเตอร์วิชาการ และภาพกิจกรรมวิชาการ ร่วมในการถ่ายทอดความรู้ ในการทำงานมีการเชื่อมโยงกับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเป็นหลัก และเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ส่วนกลาง และยังมีการประสานการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ชุมชน องค์กรเอกชน และโครงการหลวง

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการส่วนภูมิภาค มีความคิดเห็นต่อศูนย์รายใหม่ส่วนใหญ่มีรูปแบบการดำเนินงาน หลักสูตร บทเรียน วิธีการหรือกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสม มีวัสดุอุปกรณ์และอื่น ๆ ที่จำเป็นค่อนข้างเพียงพอต่อการดำเนินงานศูนย์ มีการดำเนินกิจกรรมการเกษตรตามแนว

ทฤษฎีใหม่โดยยึดแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เนื่องจาก เป็นศูนย์รายใหม่จึงทำให้ยังไม่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการ มีความรู้ความเข้าใจด้าน กฎระเบียบและเอกสารทางราชการภายใต้โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านน้อย มีวัสดุอุปกรณ์ บางส่วนที่ใช้ในการฝึกอบรมไม่เพียงพอกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม และวิทยากรประจำศูนย์ยังขาดความชำนาญ เทคนิคในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และข้อเสนอแนะ คือ ปราชญ์หรือวิทยากรควรมีการพัฒนาศักยภาพในการ ถ่ายทอดความรู้ และควรคัดเลือกเกษตรกรที่อยู่ในสังคมหรือชุมชนเดียวกันเข้าร่วมอบรมในรุ่นเดียวกัน เนื่องจากหลัง ผ่านการฝึกอบรมแล้วเกษตรกรสามารถที่จะรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมได้ง่าย นอกจากนี้หน่วยงานราชการส่วน ท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ควรให้การสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

โดยภาพรวมปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่มีความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้านในระดับมาก และผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านมีความพึงพอใจในระดับมาก ที่สุด เนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการ ฯ ที่ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ และจากการศึกษาประชาชนใน ชุมชนบริเวณใกล้เคียง พบว่า มีการยอมรับนับถือศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในระดับปานกลาง ซึ่งอาจ เนื่องมาจากเป็นศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่ที่ยังมีกิจกรรมไม่แพร่หลายมากนัก และในการประเมิน เพื่อจัดระดับความเข้มแข็งของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านรายใหม่ พบว่า ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน รายใหม่มีความเข้มแข็งในระดับมาก (3 ดาว) จำนวน 6 ศูนย์ คิดเป็นร้อยละ 75.00 และมีความเข้มแข็งระดับ ปานกลาง (2 ดาว) จำนวน 2 ศูนย์ คิดเป็นร้อยละ 25.00

7.2 ผลการประเมินผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

การประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมจากโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 แบ่งเป็น จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ผ่านการฝึกอบรม ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2552 จำนวน 2,137 ราย และ 2) ผู้ผ่านการฝึกอบรมปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 จำนวน 1,179 ราย โดยศึกษาจากผู้ผ่านการ ฝึกอบรม 2 ประเภท คือ เกษตรกรและเกษตรกรอาสา สรุปได้ดังนี้

1) ผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ระหว่าง ปี พ.ศ. 2550-2552

เกษตรกร

จากการศึกษาเกษตรกร จำนวน 1,665 ราย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุ เฉลี่ย 50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพื้นที่ทำการเกษตร 5-10 ไร่ ทำนาเป็นอาชีพหลัก และส่วนใหญ่เข้า รับการฝึกอบรมในปีงบประมาณ 2552 เนื่องจากต้องการความรู้ และคาดหวังที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุง

และพัฒนาอาชีพของตนเองพร้อม โดยมีความคิดเห็นว่าการทำการเกษตรตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มรายได้และมีเงินออมเพิ่มมากขึ้น และเกษตรกรได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ร่วมกันภูมิปัญญาและองค์ความรู้เดิม แต่เนื่องด้วยเกษตรกรประสบปัญหาขาดเงินทุน และวัตถุดิบในการทำการเกษตร จึงทำให้เกษตรกรมีการนำองค์ความรู้เพียงบางส่วนไปประยุกต์ใช้ร่วมกันภูมิปัญญาและองค์ความรู้เดิม

เกษตรกรอาสา

จากการศึกษาเกษตรกรอาสา จำนวน 472 ราย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพื้นที่การเกษตร 5-10 ไร่ ทำนาเป็นอาชีพหลัก และส่วนใหญ่เข้ารับการฝึกอบรมในปีงบประมาณ 2552 เนื่องจากต้องการความรู้เพิ่มเติม และคาดหวังที่จะนำความรู้ที่ถูกต้อง เทคนิค และวิธีการใหม่ ๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาอาชีพของตน รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการติดต่อประสานงานเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ กับกลุ่มเกษตรกรและชุมชน

ด้านการนำความรู้ไปปฏิบัติ พบว่า เกษตรกรอาสาได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับภูมิปัญญาและองค์ความรู้เดิมอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายในชุมชน เมื่อเกษตรกรได้ปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นต้นและเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อตนเองแล้ว เกษตรกรได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ปฏิบัติจนประสบความสำเร็จให้แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ มีความมุ่งมั่นที่จะเพิ่มองค์ความรู้ที่สนใจ โดยการเข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเป็นครั้งที่ 2 เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่สนใจอย่างต่อเนื่อง

ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติของเกษตรกรและเกษตรกรอาสา

จากการศึกษาเกษตรกรและเกษตรกรอาสา จำนวน 190 ราย โดยการสำรวจพื้นที่จริงจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร พบว่า เกษตรกรผู้ผ่านการฝึกอบรมมีความคิดเห็นที่สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ประมาณ ร้อยละ 50-70 เนื่องจากสามารถลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกและสามารถปฏิบัติกิจกรรมเสริมบางกิจกรรมที่ทดแทนบางปัจจัยได้ และเกษตรกรใช้เวลาว่างหลังจากการประกอบอาชีพเพื่อปฏิบัติกิจกรรมเสริม ซึ่งทำให้เกษตรกรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และผลผลิตที่ได้จากการทำกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติเกษตรกรจะเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนหรือพื้นที่ทำการเกษตร

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรและเกษตรกรอาสา

การประชาสัมพันธ์การฝึกอบรมบางศูนย์ไม่ทั่วถึง ทำให้เกษตรกรบางรายไม่ทราบถึงช่วงเวลาและวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และเกษตรกรบางรายได้รับความรู้จากการฝึกอบรมไม่เพียงพอ เนื่องจากมีระยะเวลาในการฝึกอบรมจำกัด นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในปฏิบัติการกิจกรรมทางการเกษตรตามที่ได้รับฝึกอบรมต้องใช้เวลาอันยาวนาน และเกิดผลกระทบต่อระบบการผลิตเป็นบางส่วน และผลผลิตที่ได้จากการปฏิบัติการมีตลาดรองรับน้อยและไม่ได้รับการสนับสนุนการรวมกลุ่มทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรและเกษตรกรอาสา

ผู้นำของแต่ละชุมชนควรเห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นการสร้างเครือข่ายให้กับคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง นอกจากนี้ปราชญ์ชาวบ้านและวิทยากรควรมีการคิดค้นองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน และสังคม ร่วมกับหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ และควรจัดตั้งแหล่งเงินทุนเพื่อการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม ควรมีการตรวจเยี่ยมผู้ที่ผ่านการฝึกอบรม เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจให้แก่เกษตรกรและเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง

2) ผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

ผลการประเมินผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 จำนวน 1,179 ราย พบว่า เกษตรกรและเกษตรกรอาสา ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจด้านแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1,078 ราย คิดเป็นร้อยละ 91.43 และควรปรับปรุง จำนวน 101 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.57 ด้านนำความรู้เรื่องแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์และปฏิบัติจริง พบว่าเกษตรกรและเกษตรกรอาสาส่วนใหญ่ นำความรู้เรื่องแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์และปฏิบัติจริง จำนวน 1,162 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.56 และไม่ได้นำไปปฏิบัติ จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.44

เกษตรกร

จากการศึกษาเกษตรกร จำนวน 786 ราย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 47 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพื้นที่ทำการเกษตร 5-10 ไร่ ทำนาเป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่ต้องการความรู้เพิ่มเติมจากการฝึกอบรม โดยคาดหวังจะนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพเสริม ซึ่งสามารถที่จะสร้างรายได้ ลดรายจ่าย มีเงินออม

ด้านความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระดับดี ร้อยละ 46.69 รองลงมา มีความรู้ความเข้าใจระดับปานกลาง ร้อยละ 45.93 และมีความรู้ความเข้าใจระดับควรปรับปรุง ร้อยละ 7.38 โดยเกษตรกรได้นำความรู้แนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์และปฏิบัติจริง ร้อยละ 98.22

ด้านความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพเฉพาะหลังผ่านการฝึกอบรม พบว่า เกษตรกรมีระดับความรู้ความเข้าใจสูงที่สุดในวิชาการทำบัญชีครัวเรือนในระดับดี ร้อยละ 87.56 รองลงมา วิชาใบโอดีเซล ร้อยละ 75.00 และวิชาการการเพาะเห็ด ร้อยละ 74.21

ด้านการจัดการผลผลิตที่ได้จากปฏิบัติ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ นำผลผลิตที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมไปใช้เองและแบ่งให้เพื่อนบ้านหรือชุมชนเป็นบางส่วน ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายลดลง มีรายได้ และมีเงินออมเพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในภาพรวมต่อการจัดฝึกอบรมของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในระดับมาก นอกจากนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ ถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมให้กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน และแนะนำให้เข้ารับการฝึกอบรมที่ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

ด้านความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินงานในฟาร์มตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 772 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.22 และเกษตรกรจำนวน 772 ราย สามารถนำไปดำเนินงานในฟาร์มตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 700 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.67

เกษตรกรอาสา

จากการศึกษาเกษตรกรอาสา จำนวน 393 ราย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 48 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพื้นที่ทำการเกษตร 5-10 ไร่ ทำนาเป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่ต้องการความรู้เพิ่มเติมจากการฝึกอบรม และคาดหวังที่จะนำไปปรับใช้ในการลดต้นทุนในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากร และผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม และสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปถ่ายทอดให้กับสมาชิกในครัวเรือน เพื่อนบ้าน และชุมชนได้

ด้านความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระดับดี ร้อยละ 49.62 รองลงมา มีความรู้ความเข้าใจระดับปานกลาง ร้อยละ 39.44 และมีความรู้ความเข้าใจระดับควรปรับปรุง ร้อยละ 10.94 โดยเกษตรกรอาสาได้นำความรู้เรื่องแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์และปฏิบัติจริง ร้อยละ 99.24 และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ในระดับง่าย ที่คะแนนเฉลี่ย 3.64

ด้านความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพเฉพาะหลังผ่านการฝึกอบรม พบว่า เกษตรกรอาสาสมัครมีความรู้ความเข้าใจวิชาการทำสารชีวภัณฑ์ในระดับดีสูงสุด ร้อยละ 97.30 รองลงมาวิชาการไบโอดีเซล ร้อยละ 92.59 และวิชาการทำปุ๋ยชีวครัวเรือน ร้อยละ 87.40

ด้านการจัดการผลผลิตที่ได้จากปฏิบัติ พบว่า ส่วนใหญ่นำผลผลิตที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมไปใช้เอง และแบ่งให้เพื่อนบ้านหรือชุมชนเป็นบางส่วน ทำให้เกษตรกรอาสาสมัครส่วนใหญ่มีรายจ่ายลดลง มีรายได้และเงินออมเพิ่มขึ้น และเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในภาพรวมต่อการจัดฝึกอบรมของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในระดับมากที่สุด นอกจากนี้เกษตรกรอาสาสมัครส่วนใหญ่ได้ถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับต่อให้กับครอบครัว เพื่อนบ้าน และแนะนำให้เข้ารับการศึกษาที่ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

ด้านความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินงานในฟาร์มตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกษตรกรอาสาสมัครมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 390 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.24 และเกษตรกรอาสาสมัครจำนวน 390 ราย สามารถนำไปดำเนินงานในฟาร์มตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 360 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.31

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรและเกษตรกรอาสา

การประชาสัมพันธ์การจัดฝึกอบรมบางศูนย์ยังไม่ทั่วถึงทำให้เกษตรกรบางรายไม่ทราบข่าวสารการจัดฝึกอบรม และระยะเวลาในการฝึกอบรมแต่ละรายวิชาไม่เพียงพอเนื่องจากเนื้อหาในบางบทเรียนค่อนข้างยาก นอกจากนี้หลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรม เกษตรกรนำองค์ความรู้ที่ได้รับกลับไปปฏิบัติในพื้นที่ทำการเกษตรของตน เมื่อเกิดปัญหาบางประการจากการปฏิบัติกิจกรรม เกษตรกรบางรายไม่สามารถแก้ปัญหาได้

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรและเกษตรกรอาสา

ควรมีการติดตามประเมินผลเกษตรกรที่ผ่านการเข้ารับการศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการฝึกอบรมในครั้งต่อไป และควรเพิ่มระยะเวลาในการจัดฝึกอบรมเนื่องจากเนื้อหาบางบทเรียนยากต่อความเข้าใจและการนำไปประยุกต์ปฏิบัติจริง นอกจากนี้ วิทยากรควรมีเทคนิคที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการศึกษาเข้าใจได้ง่าย ด้านการคัดเลือกผู้เข้าร่วมการอบรม ควรพิจารณาถึงผู้ที่ต้องการเข้ารับการศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อให้ได้ผู้เข้ารับการศึกษาที่ต้องการเข้ารับการศึกษาอย่างแท้จริง และควรจัดสถานที่หรืออุปกรณ์ให้เพียงพอต่อเกษตรกรที่มารับการอบรม และสร้างบรรยากาศให้เหมาะต่อการเรียนรู้

7.3 ผลการประเมินเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

1) ผลการประเมินเจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติงานโครงการจากส่วนกลาง

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานโครงการ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย เท่ากับ 36 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอายุราชการเฉลี่ย 9 ปี และมีอายุการทำงานในหน่วยงานหรือในพื้นที่เฉลี่ย 4 ปี

ด้านการกำกับดูแลและประสานงาน พบว่า ได้ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการประสานงานผ่านเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน โครงการของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด กับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละภูมิภาค นอกจากนั้นได้จัดทำรายงานประจำเดือน จัดทำแผน และจัดการสัมมนาประจำปีระหว่างกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด และศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละภูมิภาค เพื่อปรับปรุงแก้ไขรูปแบบของการดำเนินงานโครงการ ฯ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น พบว่า วิทยากรบางศูนย์ ยังขาดประสบการณ์และเทคนิคในการฝึกอบรม ทำให้เกษตรกรไม่ให้ความสนใจในการฝึกอบรมเท่าที่ควร การประสานงานการดำเนินงานโครงการเกิดความไม่ต่อเนื่อง เพราะมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน โครงการ ฯ ของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด และแนวทางการดำเนินงานโครงการศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน มีการปรับเปลี่ยนทุกปี ดังนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนกลางต้องใช้เวลาในการชี้แจงรายละเอียด จึงทำให้บางช่วงของการดำเนินงานเกิดความล่าช้า

ด้านวิธีการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหา พบว่า ควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความเข้าใจร่วมกันในการประสานการดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านระหว่างเจ้าหน้าที่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านส่วนภูมิภาคควรชี้แจงระเบียบของการดำเนินงาน การใช้จ่ายเงิน การเบิกจ่ายเงิน นอกจากนั้นควรสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านให้ชัดเจนก่อนเริ่มดำเนินงาน โครงการ และควรมีการประสานงานเพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผ่านกลไกการศึกษาวิจัยในระดับพื้นที่ร่วมกัน

ด้านข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา พบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านจากส่วนภูมิภาคและปราชญ์ชาวบ้านควรทำความเข้าใจในพฤติกรรมและวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านก่อน และสนับสนุนการติดตามตรวจเยี่ยมและเก็บรวบรวมข้อมูลใน

พื้นที่อย่างสม่ำเสมอ รับทราบปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาพิจารณาปรับแก้ไขเป็นแนวทางการดำเนินงาน โครงการ ฯ และเกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรมาจากชุมชนเดียวกัน เพื่อง่ายต่อการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย ให้เกิดความเข้มแข็งให้กับชุมชน และควรพัฒนาเสริมสร้างความรู้ด้านการเกษตร โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสังสมประสบการณ์ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ในภูมิภาคอื่น ๆ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

2) ผลการประเมินเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานโครงการจากส่วนภูมิภาค

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการจากส่วนภูมิภาค ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย เท่ากับ 39 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอายุราชการเฉลี่ย 13 ปี และมีอายุการทำงานในหน่วยงานหรือในพื้นที่เฉลี่ย 5 ปี

การกำกับดูแลและประสานงาน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการจากส่วนภูมิภาค ได้ดำเนินงานเพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อประสานงานระหว่างกองน โยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน และปราชญ์ชาวบ้าน ให้คำปรึกษาและชี้แจงระเบียบข้อปฏิบัติต่าง ๆ แก่ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมพิจารณาคัดเลือกศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน แผนการฝึกอบรม แผนพัฒนาปรับปรุงศูนย์ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารการจัดฝึกอบรม คัดเลือกเกษตรกรตามคุณสมบัติและเกณฑ์ จัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรสังเกตการณ์และกำกับดูแลการฝึกอบรมให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ ติดตามและประเมินผล เพื่อจัดทำรายงานการดำเนินงานหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม

ด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น พบว่า วิทยาการบางรายในบางศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านมีความชำนาญและเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ น้อย และไม่สามารถนำคนในพื้นที่เข้ามาเรียนรู้และศึกษาดูงานได้อย่างจริงจังเนื่องจากมีผลประโยชน์ขัดแย้งระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับแนวคิดของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน นอกจากนั้นในการจัดฝึกอบรมของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมาจากหลายพื้นที่ ไม่ใช่กลุ่มเกษตรกรหรือชุมชนเดียวกัน ทำให้เกษตรกรในชุมชนขาดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนา

ด้านวิธีการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหา พบว่า ควรทำความเข้าใจพฤติกรรมและวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้าน และควรจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภายในจังหวัด โดยการศึกษาดูงานจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านต้นแบบ นอกจากนั้นกองน โยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ข้อมูลของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อใช้ในการตรวจสอบความซ้ำซ้อนของการเข้ารับการฝึกอบรม และใช้ในการติดตามความก้าวหน้าในการปฏิบัติกิจกรรมของเกษตรกร

ด้านข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา พบว่า ควรสนับสนุนการรวมกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม เพื่อเป็นการกระตุ้นและขยายผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ควรมีการประเมินความรู้ความสามารถของบุคลากรศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน โดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เพื่อให้ได้วิทยากรที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ควรปรับคุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ให้มีสิทธิ์ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้ที่มีความสนใจเข้ารับการฝึกอบรม และศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงบทเรียน โดยสร้างร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และหน่วยงานวิชาการด้านการเกษตร

7.4 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการมีศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

1) ด้านสังคม

- ปราชญ์ชาวบ้าน คณะวิทยากร และคนในชุมชนมีประสบการณ์และองค์ความรู้เพิ่มขึ้นจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างบูรณาการผ่านศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และมีฐานการเรียนรู้เพื่อเป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติของผู้ที่สนใจ

- ปราชญ์ชาวบ้านและวิทยากรเป็นบุคคลต้นแบบในการทำการเกษตรและการดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่คนชุมชน สังคม ส่งผลให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการทำการเกษตรและดำรงชีวิต

- เกิดการอนุรักษ์องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมโดยการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการผสมผสานตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นพื้นฐานที่อยู่คู่กับเกษตรกร และชุมชน

- สร้างความเข้มแข็งแก่กับชุมชน โดยการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันของคนในชุมชน และเกิดการดำเนินงานที่เชื่อมโยงของกลุ่มเกษตรกร ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกันภายใต้การพัฒนาการเกษตรตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านมีการสอนวิธีคิดและปฏิบัติตนตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกษตรกรหรือผู้ที่ปฏิบัติตามมีจิตใจที่สงบ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ส่งผลให้คนในสังคมหรือชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2) ด้านเศรษฐกิจ

- จากการนำความรู้ที่ได้รับเรื่องแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ทำให้เกษตรกรมีการคิดวิเคราะห์ก่อนการตัดสินใจการใช้ปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต โดยการพิจารณารายจ่ายอย่างมีเหตุผลเท่าที่จำเป็น รู้จักการเก็บออมและแบ่งปันผู้อื่น

- เกษตรกรในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่สามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน และการทำการเกษตร ทำให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น

- มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมภายในศูนย์ สู่การสร้างตลาดผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มและเครือข่าย

3) ด้านสิ่งแวดล้อม

- โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านมีการฝึกอบรมวิถีในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ ทำให้สามารถใช้และรับประโยชน์จากกลุ่มเกษตรกร และจากธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ส่งผลให้ธรรมชาติเกิดความอุดมสมบูรณ์

- การดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการปฏิบัติกิจกรรมที่พึ่งพาตนเอง โดยใช้ปัจจัยพื้นฐานจากธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัวเป็นหลัก จึงเป็นการลด/ เลิกการใช้สารเคมีในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และแข็งแรงปราศจากโรคภัย

8. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

8.1 ปราชญ์ชาวบ้าน

1) ปราชญ์ชาวบ้านและวิทยากร ควรสร้างบทบาทของการเป็นผู้นำด้านการดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม โดยปราชญ์ชาวบ้านและวิทยากรจะต้องเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามวิถีพอเพียง และสามารถให้คำปรึกษา แนะนำ และร่วมแก้ไขปัญหของเกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2) ปราชญ์ชาวบ้านและวิทยากร จะต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และติดตามข้อมูลข่าวสารให้ทันกับสถานการณ์ พร้อมทั้งลงมือปฏิบัติเพื่อให้เห็นผล เป็นการพัฒนาองค์ความรู้และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการฝึกอบรมให้เหมาะสม

3) ประชาชนชาวบ้านควรติดตามตรวจเยี่ยมเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม เพื่อทราบปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข พร้อมทั้งให้กำลังใจ และเป็นสื่อกลางในประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ร่วมกับ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด และกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน

8.2 เกษตรกร

การสร้างจิตสำนึกของเกษตรกรผู้รับการฝึกอบรม ในระหว่างการฝึกอบรมเกษตรกรจะต้องมีความตั้งใจ มุ่งมั่นในการฝึกอบรม เพื่อผ่านข้อกำหนดตามที่ศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้านกำหนดไว้ และหลังการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน เกษตรกรควรมีการสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรม หรือได้จากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

8.3 ศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน

1) ศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน ควรมีหลักสูตรการจัดทำแผน และส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำร่องไปสู่การพัฒนาการรวมกลุ่ม และส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่ายเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมอย่างเป็นรูปธรรม

2) ศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน จะต้องมีการประยุกต์หลักสูตรการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับปัจจัยพื้นฐานของศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน เพื่อเป็นการปรับทิศทางในการจัดฝึกอบรมของศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้านให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

3) ศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน จะต้องมีการสร้างความเชื่อมโยงกับหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งในชุมชน ในประเทศ และต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ สนับสนุนการดำเนินงานให้ศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้านเกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

8.4 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน

1) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการทั้งส่วนกลาง/ภูมิภาค ควรจัดให้มีประชุมสัมมนา ส่วนภูมิภาคร่วมกับศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง และจัดประชุมสัมมนาส่วนกลาง อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อทราบถึงผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานภายใต้โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน

2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้านส่วนภูมิภาค ผู้แทนจากศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องมีการจัดทำแผนการนิเทศงานร่วมกัน ในการติดตามผลการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน และเกษตรกรผู้ผ่านการฝึกอบรมอย่าง

สม่ำเสมอ เพื่อทราบถึงผลการปฏิบัติงาน ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินงาน โครงการพัฒนา ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

8.5 โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

1) เพื่อให้เกิดการบูรณาการการดำเนินงานภายใต้โครงการ ฯ อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน จะต้องมีการสร้างรูปแบบการเชื่อมโยงของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอย่างเป็นระบบทั้งในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

2) กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน จะต้องมีการรวบรวมภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ที่เกิดจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่แสดงถึงลักษณะเด่นหรือเอกลักษณ์ของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาให้เกิดความยั่งยืน รวมทั้งมีการเผยแพร่สู่ชุมชน และสังคมต่อไป

3) กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน จะต้องพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านให้ครอบคลุมถึงประวัติความเป็นมาของศูนย์และปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ ศักยภาพ ความพร้อมของศูนย์ เพื่อให้เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าถึงและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

4) กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน จะต้องมีการคัดเลือกปราชญ์ชาวบ้านและวิทยากรดีเด่น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณสมบัติ และเกณฑ์จากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายใต้การดำเนินงานของโครงการ ฯ เพื่อเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจ และยกระดับความเป็นผู้นำ ความมีคุณธรรม จริยธรรม ความเสียสละและสร้างประโยชน์ให้ชุมชนและสังคม

9. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านประจำปีงบประมาณ 2553 มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

9.1 แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

1) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะต้องประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ได้แก่หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมประมง ฯลฯ) และหน่วยงานนอกสังกัด (องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และผู้นำชุมชน) ในการดำเนินงาน

โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งในการช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

2) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำกรอบแนวทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน โดยการจัดกลุ่มศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งพิจารณาจากลำดับขั้นของการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่จากขั้นที่ 1 ไปสู่ขั้นที่ 2 และ ขั้นที่ 3 สำหรับแนวทางการกำหนดเกณฑ์การจัดกลุ่มจะพิจารณาจาก ความรู้ ประสบการณ์ และศักยภาพของปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากร และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งหลักสูตรในการฝึกอบรม เพื่อให้เกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรมตามความต้องการของตนเอง และศักยภาพ ความพร้อมของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งสามารถรักษาคุณภาพในการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภายใต้โครงการ ฯ

นอกจากนี้ในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ควรพิจารณาตามศักยภาพ และความเข้มแข็งของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ภายใต้ลำดับขั้นของการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาการดำเนินงานโครงการ ฯ มีประสิทธิภาพต่อไป

3) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรสนับสนุนศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพ ความพร้อม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางการเกษตร เพื่อให้ประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวเข้าใจวิถีการดำรงชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านดังกล่าวให้เป็นแหล่งรวบรวมสินค้าทางการเกษตร เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน รวมทั้งเป็นการสร้างคุณค่าและประชาสัมพันธ์ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

9.2 แนวทางการพัฒนาและการจัดการองค์ความรู้

1) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรให้การสนับสนุนศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ให้แก่เกษตรกร ด้วยวิธีการร่วมอภิปราย จัดเวทีเสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมจัดทำแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งมีปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากร และผู้นำชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร และทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

2) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรจัดทำระบบฐานข้อมูล (Database) รวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกถัมภ์เด่นของแต่ละศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และมีการประชาสัมพันธ์

ข้อมูลการดำเนินงานและองค์ความรู้ ผ่านสื่อสารมวลชน และระบบสารสนเทศ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน นักวิชาการ เกษตรกร และประชาชนที่สนใจ สามารถเข้าถึงข้อมูลของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

3) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรสนับสนุนให้ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน สร้างเครือข่ายทางวิชาการกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในการถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เกษตร เพื่อนำมาพัฒนาและกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม โดยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมร่วมกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมตามภูมินิเวศและภูมิสังคม

9.3 แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร

1) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการสนับสนุนและส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรในชุมชน โดยการดำเนินงานผลิต แปรรูป และการตลาดเพื่อจัดจำหน่าย ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไปถึงการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ/หรือ สหกรณ์อย่างเป็นระบบต่อไป

2) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถาบันการศึกษา เพื่อศึกษาและพัฒนาคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจในคุณภาพของผลผลิต

3) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนา เกษตรกรแบบองค์รวม อาทิ ด้านสุขอนามัย ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความรู้ความเข้าใจในระบบ ประชาธิปไตย และนอกเหนือจากการเกษตร เพื่อเป็นการพึ่งพาตนเองและยกระดับคุณภาพชีวิตในการดำรงชีวิต ของเกษตรกร และชุมชนอย่างยั่งยืน

4) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรพัฒนาเยาวชนและเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อ เสริมสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ และเป็นการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรม เพื่อรองรับการพัฒนาการเกษตรตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5) สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้นำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปพัฒนากิจกรรมทางการเกษตรของตนเองในครัวเรือน และมีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นประสบความสำเร็จและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ให้เป็นเกษตรกรต้นแบบ โดย

พัฒนาศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้และสนับสนุน/ผลักดันเป็นศูนย์เรียนรู้ที่ให้เกษตรกรอื่นและบุคคลในท้องถิ่นสามารถเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้ ภายใต้การสนับสนุนองค์ความรู้ตามหลักวิชาการที่ถูกต้องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9.4 แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดการทรัพยากร การเกษตร ดิน น้ำ ป่า อย่างมีคุณภาพ โดยการใช้องค์ความรู้ภายใต้แนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการอนุรักษ์และฟื้นฟูปัจจัยการผลิต เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การทำการเกษตรโดยชีววิธี เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน การศึกษาความต้องการน้ำของพืชแต่ละชนิดและการให้น้ำตามความต้องการของพืช เพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

10. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาด้านแบบหรือแบบจำลอง (Model) ในการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จในแต่ละภูมิภาค โดยทำการศึกษาเชิงคุณภาพเปรียบเทียบตามสภาพภูมิสังคมและภูมิโนเวศที่แตกต่างกัน และศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่ดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย และปัจเจก โดยศึกษากระบวนการดำเนินงาน ความสำเร็จจากการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และศึกษาผลกระทบที่มีต่อชุมชน เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละภูมิภาค

2) ควรศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในเชิงคุณภาพ ที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและขยายผลสู่ภาคส่วนต่าง ๆ โดยร่วมมือกับภาคประชาชนและภาคเอกชนในกระบวนการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตทางการเกษตรตามแนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น พัฒนาผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยสู่ตลาด การสนับสนุนสถานที่/พื้นที่ การมีส่วนร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการร่วมวางแผนการผลิต การเกษตรเชื่อมโยงสู่การตลาด ทั้งในประเทศและนอกประเทศ

3) ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรในการนำนวัตกรรมที่ได้รับจากการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาให้เกิดการยอมรับ การใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และชุมชนอย่างแท้จริง